

Sanda Lucija Udier

Filozofski fakultet u Zagrebu

sludier@ffzg.hr

Prema učinkovitijemu modelu poučavanja sročnosti u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika

Poučavanje sročnosti jedan je od najvećih izazova u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika kako za poučavatelje, tako i za učenike. Riječ je o vrlo složenome i razvedenome sustavu kojim je teško ovladati. U dosad objavljenim udžbenicima za hrvatski kao ini jezik obrađivale su se određene vrste sročnosti s obzirom na riječi koje su ih okidale (brojevi, brojevne imenice, brojevni pridjevi i druge), a nije se posvećivala pažnja međusobnoj sličnosti nekih sročnosnih obrazaca. Može se pretpostaviti da je, dakako uz veliku složenost same materije, tako razvedeno prikazan sročnosni sustav hrvatskoga jezika te naizmjenično obrađivanje i uvježbavanje različitih sročnosnih obrazaca razlog što se sročnost pokazuje teško ovladivom. U radu će biti izložen prijedlog poučavanja sročnosti u hrvatskom kao inom jeziku utemeljen na podjeli sročnosnih obrazaca na predvidljive (aliteracijske) i teže predvidljive (nealiteracijske) te na grupiranju više teže predvidljivih sročnosnih obrazaca s obzirom na njihovu međusobnu sličnost. Takva podjela i njezina primjena u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika ima potencijal pojednostavniti i usustaviti poučavanje sročnosti te ga učiniti lakšim za ovladavanje.

Ključne riječi: poučavanje hrvatskoga kao inoga jezika, sročnost, rod

1. Uvod u problematiku poučavanja sročnosti u hrvatskome kao inome jeziku

Premda se suvremeno poučavanje inih jezika temelji na komunikacijskom načelu (ZEROJ 2005), poučavanje gramatike i stjecanje gramatičke kompetencije svejedno su među najvažnijim zadacima nastave hrvatskoga kao inoga jezika (HIJ-a). Naime, komunikacija i gramatika ne stoje u opreci (što je stav nekih učenika inoga jezika¹ koji se može iščitati iz njihovih izjava kako ne žele učiti gramatiku, nego samo komunicirati na inome jeziku), već se stjecanjem gramatičke kompetencije stvaraju uvjeti za razvoj jezične, a time i komunikacijske kompetencije. Gramatika služi izražavanju značenja te je zbog toga važna za uspješnu komunikaciju. Hrvatski je flek-

¹ Učenik jezika u ovom se radu koristi kao generički termin i znači osobu koja nastoji ovladati jezikom bez obzira na to koje je dobi i u kojem kontekstu (školskom, sveučilišnom, tečajnom, samostalno) ovladava inim jezikom.

tivni jezik s bogatom i razvijenom morfologijom, što se odražava na poučavanje HIJ-a u kojem se puno vremena i pažnje posvećuje ovladavanju morfološkim obilježjima. Sintaktička razina zbog toga ukupno manje dolazi do izražaja u poučavanju, a iz toga se izuzima rečenična sročnost koja se zbog svojih složenih zakonitosti mora puno i eksplicitno poučavati i uvježbavati (npr. Udier i Gulešić Machata 2014: 23–29, 54–55, 70–71, 110, 111, 129–130, 155, 179, 226, 227, 247) te učenici HIJ-a moraju uložiti golem napor kako bi njome ovladali. Premda je sročnost sintaktička kategorija, ona se u hrvatskome jeziku izražava morfološki, dakle različitim oblicima koje poprimaju riječi međusobno povezane sročnošću, pa je pristup njezinu poučavanju u nastavi HIJ-a usko vezan s poučavanjem oblika. Ta je tema dosad relativno malo obrađivana u kroatističkoj glotodidaktici, a postojeća istraživanja koja djelomično zahvaćaju sročnost ponajviše se fokusiraju na rod u hrvatskome jeziku (Gulešić Machata 2012) te rod i broj u hrvatskome jeziku (Bošnjak Botica i Gulešić Machata 2007, Cvitanušić Tvico i Gulešić Machata 2012, Gulešić Machata i Grgić 2013, Grgić i Gulešić Machata 2015). Činjenica da se o toj temi dosad relativno malo istraživalo i pisalo pomalo iznenađuje s obzirom na to da je riječ o području koje je u poučavanju nezaobilazno, ali zbog svoje složenosti ujedno izuzetno izazovno za kroatističke glotodidaktičare.

2. Teorijski okvir kategorije sročnosti u hrvatskome jeziku

Sročnost se definira kao situacija ovisnosti gramatičke značajke jednoga riječoooblika o gramatičkoj značajci drugoga riječoooblika: srodni riječoooblik (ili *meta* sročnosti, engl. *target*) neke svoje grameme ne dobiva zato što ti gramemi izravno izriču neki neovisni smisao, nego jednostavno zato što podliježe gramatičkim zahtjevima riječoooblika s kojim je sročan (ili *kontrolora* sročnosti) (Plungjan 2016: 162). Kontrolori sročnosti najčešće su imenice i lične zamjenice, a kao sročne riječi obično se pojavljuju pridjevi i glagoli. Dakle kontrolori su riječi kojima je kategorija roda imanentna (u hrvatskom su to opće i vlastite imenice; lične, pokazne i neodređene zamjenice; zamjenički i poimeničeni pridjevi; glavni i redni brojevi; brojevnice; zbirni brojevi, infinitiv i neke zavisne rečenice, odnosno svaka riječ ili skupina riječi koja vrši ulogu subjekta). Oni okidaju sročnost, dakle kontroliraju oblik riječi kojima je rod flektivna kategorija (Pišković 2011: 194–195). Riječi čiji je oblik uvjetovan sročnošću nazivaju se metama. Mete su najvažniji i jedini pravi dokaz postojanja sročnosti i one potvrđuju ulogu kontrolora. U hrvatskom jeziku mete su opisni i odnosni pridjevi (kao atributi i kao dijelovi predikata), pridjevske zamjenice, rodno flektivne zamjenice trećega lica jednine i množine (Pišković 2011: 196).

O tome koje se kategorije obuhvaćaju sročnošću postoje različita mišljenja, a konsenzus postoji o tome da se sročnost odnosi na kategorije roda, broja i lica. Rod je kanonska kategorija sročnosti i inherentno obilježje kontrolora te flektivno obilježje meta. Realizacija rodne vrijednosti kontrolora na meti osnovni je uvjet sintaktičke sročnosti (Pišković 2011: 196). Sintaktičko okruženje u kojem se pojavljuje sročnost (sintagma, rečenica, tekst), naziva se domenom sročnosti, a kategorije na kojima se

očituje sročnost (rod, broj, padež, lice) zovu se kategorijama ili značajkama sročnosti (Pišković 194–195). Vanjski lik imenica dopušta da se s velikom vjerojatnošću predvidi njihov sročnosni razred (Plungjan 2016: 169).

Najopširnije je o sročnosti u hrvatskom jeziku pisala Pišković (2011) najprije saževši i sistematiziravši definicije sročnosti iz gramatika hrvatskoga jezika. U hrvatskim se gramatikama sročnost definira kao: (1) slaganje subjekta s predikatom u licu, rodu i broju (Barić i dr. 1995: 424), (2) slaganje riječi u rečenici prema rodu, broju, licu i padežu (Babić 1998: 11), (3) tip gramatičke veze među tagmemima koji podrazumijeva potpuno ili djelomično podudaranje glavnoga i zavisnoga tagmema u gramatičkim svojstvima, i to u rodu broju i padežu (Silić i Pranjković 2005: 262) i (4) pojava obličnoga podudaranja jedne rečenične sastavnice s drugom, tj. zahtjev da se rečenična sastavnica pojavi u obliku koji odgovara obliku druge sastavnice s kojom je na neki način povezana (Marković 2010: 169–170). U jezikoslovnoj se literaturi javljaju termini *sročnost*, *kongruencija* i *slaganje* koji su za neke autore sinonimni, dok drugi autori među njima nastoje uspostaviti hiperonimsko-hiponimsku vezu (Pišković 2011: 193). Ne ulazeći u teorijska razgraničenja pojedinih termina, u ovome se radu upotrebljava termin *sročnost* koji se pokazao najprihvaćenijim u kroatističkoj jezikoslovnoj literaturi.

2.1. Opća i posebna pravila sročnosti u hrvatskome jeziku

Sročnost je sintaktička pojava koja se ostvaruje gramatičkim morfemima koji u hrvatskome jeziku dolaze iza osnove u riječi (Pišković 2011: 198). S obzirom na to imaju li kontrolori i mete iste sročnosne markere (najčešće su to nastavci),² sročnosni obrasci mogu se podijeliti na aliteracijske (kontrolor, dakle imenica, nosi jednoznačnu rodnu oznaku, a tu istu oznaku nose i sve mete koje se uz nju vežu, na primjer pridjevi koji imaju nastavak *-a* kao i imenica u rečenici: *Mala djevojčica je došla.*) i nealiteracijske, dakle one kod kojih to nije slučaj.

Raguž (1997: 346) piše kako pri povezivanju riječi u rečenicu postoje (1) opća i (2) posebna pravila za slaganje riječi koje imaju različite oblike (u konjugaciji i deklinaciji) ili različite gramatičke oznake (u rodu, broju, licu i padežu).

1. Opće je pravilo da se atribut slaže s imenicom u rodu, broju i padežu te da se subjekt slaže s predikatom u broju, licu i rodu.
2. Posebnim su pravilima obuhvaćene: (2.1) imenice muškoga roda *e*-vrste (*vojvoda*, *lopuža*, *gazda*, *štediša*, *glavonja*, *medo*, *ujo* itd.); (2.2) zbirne imenice tipa *braća*, *djeca*; (2.3) zbirne imenice sa sufiksom *-ad* (*telad*, *momčad*); (2.4) zbirne imenice sa sufiksima *-adija*, *-arija*, *-urlija* (*muškadija*, *dječurlija*, *studentarija*, *mlađarija*); (2.5) brojne riječi *dva*, *dvije*, *oba*, *obje*, *obadvoje*, *obadvije*,³ *tri*, *četiri*; (2.6) nepromjenjivi brojevi *pet*, *šest* i dalje te (2.7) brojne imenice *desetak*, *petnaestak*; (2.8) brojne imenice *dvojica*, *obojica*, *obadvojica*, *trojica*, *četvorica*;

² Budući da je ovaj rad glotodidaktički, u njemu se sustavno upotrebljava termin *nastavak*, premda bi lingvistički točniji termini bili *gramatički morfem* ili *sufiks*.

³ Oblici *obadvoje*, *obadvije*, *obadvojica* spominju se u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* (Raguž 1997: 346).

(2.9) brojevnice imenice *dvoje, troje, četvero* itd.; (2.10) količinski prilozi *malo, mnogo, više, puno, dosta, koliko, toliko* itd.; (2.11) količinske imenice tipa *mnoštvo, grupa, skupina, jato, masa, gomila* itd.

Postoje i drugi slučajevi obuhvaćeni posebnim sročnosnim pravilima, ali o njima na ovome mjestu neće biti riječi budući da je ovdje riječ samo o onim sročnosnim obrascima koji su u suvremenom standardnom hrvatskom jeziku dovoljno česti da bi bili zastupljeni u poučavanju HIJ-a.

3. Poučavanje sročnosti u nastavi i udžbenicima HIJ-a

Analiza postojećih udžbenika za HIJ pokazala je da je u njima zastupljeno implicitno i eksplicitno poučavanje rečenične sročnosti. Implicitno poučavanje sročnosti u hrvatskom jeziku odvija se od samoga početka učenja HIJ-a kad učenici ovladavaju kategorijom roda imenica, pridjeva i zamjenica, kategorijom broja (jedinom i množinom) te kategorijom padeža.⁴ Tada uče da se imenica i pridjev slažu u rodu, broju i padežu (kod sročnih sintagmi, dakako, jer postoje i nesročne sintagme kod kojih je situacija drugačija, a one u poučavanju dolaze na red poslije sročnih, najčešće tek kod obrade genitiva kao u primjerima *čša vode, tanjur juhe*) te da se subjekt i predikat slažu u broju i rodu. Poslije se to uvježbava bez prestanka tijekom poučavanja/učenja HIJ-a na nižim i srednjim razinama tumačenjem pravila, rješavanjem zadataka i ispravljanjem odstupanja. Primjerice, ako student napiše: *postoji i predrasuda da žene nisu napredovali, a moj stav je da su žene u istoj mjeri sposobni*,⁵ poučavatelj može ispraviti oblike pridjeva te rastumačiti da se pridjev mora slagati s imenicom u rodu i broju. Premda se rečenična sročnost poučava od samog početka poučavanja HIJ-a, odstupanja se događaju na svim razinama ovladanosti jezikom, što je vidljivo iz navedenoga primjera.

Od postojećih udžbenika za HIJ⁶ samo se u udžbenicima *Razgovarajte s nama!* (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2015: 103–115, Udier i Gulešić Machata 2014: 23–29) eksplicitno poučava rečenična sročnost, i to tako da se poučava kao

⁴ Na ovom se mjestu ne navode svi udžbenici za početno učenje HIJ-a u kojima se vidi takvo poučavanje budući da to vrijedi za sve udžbenike u kojima se obrađuje pridjevsko-zamjениčka sklonidba. Za primjer se može uzeti udžbenik *Hrvatski za početnike 1* (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata, Pasini i Udier 2018).

⁵ Primjer je preuzet iz eseja studentice na razini B2.2 koja je učila hrvatski jezik na Croaticumu u akademskoj godini 2021./22.

⁶ Korpus proanaliziranih udžbenika, vježbenica i edukacijskih CD-a: *Hrvatski za početnike 1* (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata, Pasini i Udier 2018), *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike* (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2018), *Razgovarajte s nama! Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike* (Čilaš-Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2016), *Dobro došli 1. Udžbenik i rječnik* (Barešić 1995), *Dobro došli 2. Udžbenik s rječnikom* (Barešić 2001), *Učimo hrvatski* (Barac-Kostrenčić, Kovačićek, Lovasić i Vignjević 1999), *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za razinu B2* (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2015); *Razgovarajte s nama! Gramatika i pravopis hrvatskoga jezika s vježbama za razine B2–C1* (Udier i Gulešić Machata 2017).

sročnost s brojevima i naglašava se morfološko načelo (uvijek se prikazuje koji broj ili imenica stoji s imenicom u kojem padežnom obliku). Dakle, sročnost se poučava polazeći od brojeva i imenica, a ne polazeći od vrsta sročnosti, odnosno od podjele sročnosnih obrazaca na opće (one koji podliježu općim pravilima sročnosti i koji su najčešće aliteracijski) i posebne (one koji podliježu posebnim pravilima sročnosti i koji su najčešće Nealiteracijski).

U udžbeniku *Razgovarajte s nama!* za razinu B2 (Čilaš Mikulić, Gulešić Machata i Udier 2015: 103–115) sve se teme o sročnosti obrađuju unutar jedne lekcije: slaganje imenice i atributa, slaganje subjekta i predikata, slaganje više subjekata s atributom i s predikatom, slaganje imenica koje znače mušku osobu, a koje završavaju na *-a* s atributom i predikatom, slaganje imenica koje znače mušku i žensku osobu i završavaju na *-a*, slaganje zbirnih imenica s atributom i predikatom, slaganje imenice, broja, pridjeva i glagola, sročnost brojevnih imenica koje znače skupinu osoba muškog i ženskog spola te onih koje znače skupinu muških osoba te sročnost izraza *nas dvojica*, *vas dvojica*, *njih dvojica*.

U udžbeniku *Razgovarajte s nama!* za razine B2 i C1 (Udier i Gulešić Machata 2014) sročnost se obrađuje postupno u svih deset lekcija tako što se prvo uvodi slaganje broja i predikata te pridjevske riječi s brojevima (Udier i Gulešić Machata 2014: 23–29), sročnost zbirnih imenica te imenica *djeca*, *gospoda* i *braća* (isto: 54–55), sročnost sa zbirnom množinom (isto: 70–71), sročnost imenica *e*-vrste koje znače mušku osobu (isto: 110), sročnost imenica *e*-vrste koje znače i mušku i žensku osobu (isto: 111), sročnost više subjekata različita roda s predikatom i atributom (isto: 129–130), sročnost količinskih riječi (isto: 155), sročnost s brojevnim imenicama s nastavcima *-ojica* i *-orica* (isto: 179), sročnost imenica koje imaju samo množinu (*pluralia tantum*) (isto: 206), sročnost s brojevnim imenicama s nastavcima *-oje* i *-ero* (isto: 226), sročnost s količinskim priložima s nastavcima *-ak* i *-injak* (isto: 227) te na kraju sročnost s brojevnim pridjevima (isto: 247).

Iz navedenoga se vidi kako se poučavanje rečenične sročnosti u udžbenicima HIJ-a sustavno provodi i implicitno i eksplicitno. Implicitno poučavanje počinje od samoga početka kad se poučavaju rodovi imenica te, u skladu s njime, rodovi pridjeva i zamjenica, kao i jednina i množina (sročnost subjekta i predikata po broju) te padeži (sročne sintagme). Eksplicitno poučavanje sročnosti u udžbenicima HIJ-a uvodi se kasnije i organizira po vrstama riječi koje okidaju određeni sročnosni obrazac (brojevi, brojeвне imenice, brojevni pridjevi...), čime se postiže sustavnost gramatičkoga poučavanja iz perspektive vrsta riječi, ali ne i iz perspektive sročnosti. Naime, takvim se poučavanjem naizmjenice obrađuju različiti sročnosni obrasci, a može se pretpostaviti da takvo naizmjenično obrađivanje različitih sročnosnih obrazaca učenicima HIJ-a ne olakšava ovladavanje. Zbog toga bi bilo potrebno razmotriti mogućnost da se sročnost poučava tako da se grupiraju i zajedno obrađuju i uvijek bavaju iste ili slične predvidljive vrste sročnosti (one u kojima kontrolori i mete imaju iste nastavke, dakle aliteracijske sročnosne vrste), a da se posebno poučavaju one manje predvidljive kod kojih se nastavci razlikuju pa ih treba posebno obrađivati i uvježbavati.

4. Analiza sročnosnih obrazaca i prijedlog usustavljivanja njihova poučavanja

Da bi se ustanovio sustavniji i potencijalno učinkovitiji način kako bi se sročnosni obrasci mogli poučavati u nastavi HIJ-a, potrebno je istražiti sljedeća pitanja: (1) koji su sročnosni obrasci u hrvatskom jeziku predvidljivi (dakle podliježu općim pravilima o sročnosti i karakterizira ih podudarnost nastavaka, aliteracijski su), a koji to nisu (podliježu posebnim pravilima o sročnosti koja se moraju posebno učiti, nisu aliteracijski) te (2) kako se dobivena podjela može primijeniti na poučavanje HIJ-a kako bi ga učinila sustavnijim i jednostavnijim.

U podjeli na predvidljive i teže predvidljive sročnosne obrasce u hrvatskome jeziku uzeti su u obzir samo oni koji se eksplicitno poučavaju u nastavi HIJ-a, a to znači da su toliko česti u suvremenom standardnom hrvatskom jeziku da ih je svakako potrebno uvrstiti u poučavanje, dok se za temeljit i sveobuhvatan opis sročnosti u hrvatskome jeziku treba konzultirati znanstvena literatura u kojoj se obrađuje sročnost (Raguž 1997, Babić 1998, Marković 2010, Pišković 2011, Silić i Pranjković 2005).

4.1. Predvidljivi sročnosni obrasci

Predvidljivi su svi oni sročnosni obrasci kod kojih riječi u sintagmi i rečenici imaju podudarne nastavke (aliteracijski su) i slažu se u licu, broju i padežu. Oni su predmet implicitnoga poučavanja u cijelom trajanju poučavanja HIJ-a, a u njih ulaze primjere sročnost imenice i atributa po rodu i padežu (*Slušam lijepu glazbu. Slušam izvrstan koncert.*) te sročnost subjekta i predikata po broju (*Studenti su stigli. Studentica je stigla.*). Osim njih predvidljivi (i većinom aliteracijski) sročnosni obrasci u hrvatskome jeziku jesu sljedeći: (1) sročnost s brojevima jedan (*Jedan prijatelj je došao. Jedan prijatelj je visok. Jedna prijateljica je došla. Jedno dijete je došlo. Jedno pecivo je vruće.*); (2) sročnost s brojevima dva, dvije, tri i četiri (*Dva prijatelja su došla. Dvije prijateljice su došle. Dva djeteta su došla.*) i (3) sročnost s brojevnim imenicama koje završavaju nastavcima -ojica i -orica (*Dvojica prijatelja su došla. Četvorica prijatelja su došla.*) U navedenim obrascima nastavci unutar sintagme i rečenice ili su podudarni ili su predvidljivi s obzirom na rod imenice te alterniraju s obzirom na to završava li osnova riječi na palatal ili nepalatal (npr. *smeđe odijelo, malo polje*), a broj je glagola učenicima HIJ-a logičan jer uz broj *jedan* stoji glagol u jednini, dok uz brojeve *dva, dvije, tri i četiri*⁷ te brojevne imenice na -ojica i -orica stoji glagol u množini dok je pridjev u množini srednjega roda (*Dva prijatelja su došla. Dvojica prijatelja su došla.*). Takva se distribucija jednine i množine uglavnom poklapa s učeničkim očekivanjima (imenica koja znači jednu osobu ili stvar uz glagol u jednini, imenice koje znače više osoba ili stvari stoje

⁷ Sročnost uz brojeve *dva, dvije, tri i četiri* dualnoga je podrijetla (*Dva prijatelja su došla. Dvije prijateljice su došle.*). To se dualno podrijetlo može spomenuti na jezičnim vježbama kako bi se objasnili oblici, međutim ono se obično podrobno ne tumači jer su jezične vježbe ponajprije usmjerene na praktično ovladavanje jezikom, a metarazina se uključuje samo onoliko koliko je potrebno i poželjno za tu svrhu.

s glagolom u množini) te se i zbog toga, a ne samo zbog gramatičkog funkcioniranja, mogu smatrati predvidljivima i lako ovladivima, a ključ predvidljivosti je u podudarnim nastavcima.

4.2. Teže predvidljivi sročnosni obrasci

Sročnost koja se teže može predvidjeti jer podliježe posebnim pravilima i u kojoj nastavci nisu međusobno podudarni (nealiteracijska je) obuhvaća: (1) sročnost s brojevima *pet* i više (*Pet prijateljica je došlo.*), (2) sročnost s količinskim priložima (*Puno prijatelja je došlo.*), (3) sročnost s brojevnim imenicama koje završavaju nastavcima *-oje* i *-ero* (*Dvoje prijatelja je došlo. Petero prijatelja je došlo.*), (4) sročnost s brojevnim imenicama koje završavaju na *-ak* i *-injak* (*Pedesetak prijatelja je došlo. Stotinjak prosvjednika se okupilo.*), (5) sročnost više subjekata s predikatom (*Došli su otac, majka i dijete. Došao je otac, majka i dijete.*) te (6) sročnost hibridnih imenica koje mogu značiti samo mušku osobu, ali pripadaju *e*-vrsti (*Papa je izabran. Gazda je iznajmio stan.*) i imenica kolebljiva roda koje mogu značiti i mušku i žensku osobu (*Varalica je došao. Varalica je došla.*).⁸ U takvim se sročnosnim obrascima broj glagola i nastavak pridjeva teže mogu predvidjeti iz roda i broja imenice. Ne samo da je riječ o gramatički teže predvidljivim sročnosnim obrascima već oni nose slabiji intuitivni potencijal za učenike. Postoje načini da se logično objasni zašto uz brojeve *pet* i više i brojeвне imenice s nastavcima *-oje*, *-ero* stoji glagol u jednini i pridjev u jednini srednjega roda (to se događa jer se bića i predmeti na koje se ti brojevi i brojeвне imenice odnose percipiraju kao jedna i jedinstvena skupina u kojoj se ne razlučuje svaki član posebno), ali bez obzira na takva objašnjenja tim obrascima učenici ne ovladavaju intuitivno. Razlog njihove teže predvidljivosti leži u nepodudarnim nastavcima.

4.3. Podjela na predvidljive i teže predvidljive sročnosne obrasce kao osnova za poučavanje

Sročnosne je obrasce, dakle, moguće podijeliti na predvidljive i teže predvidljive, a unutar teže predvidljivih sročnosnih obrazaca mogu se grupirati oni isti, u prethodnom poglavlju navedeni pod brojevima od 1 do 4 (*Pet prijatelja je došlo. Puno prijatelja je došlo. Petero prijatelja je došlo. Petnaestak prijatelja je došlo.*) te se poučavati zajedno, kao isti tip, dok se sročnosni obrasci navedeni pod brojem 5 (sročnost više subjekata s predikatom, npr. *Otac, majka i dijete je došlo. Otac, majka i dijete su došli.*) i 6 (sročnost hibridnih imenica i imenica kolebljiva roda, npr. *Papa je došao. Pape su došli. Pape su došle. Izdajica je došao. Izdajica je došla. Izdajice su došle. Izdajice su došli.*) mogu poučavati odvojeno od ostalih kao posebne vrste.

⁸ O hibridnim imenicama i imenicama kolebljiva roda može se više pročitati u Pišković (2011: 135–146).

4.4. Progresija poučavanja utemeljena na podjeli na predvidljive i teže predvidljive sročnosne obrasce

Na temelju takva grupiranja i podjele može se predložiti progresija poučavanja koja bi se sastojala od četiri koraka:

1. implicitno poučavanje sročnosti od početka učenja HIJ-a – poučavanje kako se pridjevi i zamjenice slažu s imenicom u rodu, broju i padežu, poučavanje kako se subjekt i predikat slažu u broju i rodu
2. eksplicitno poučavanje predvidljivih sročnosnih obrazaca (sročnost s brojevima *jedan, jedna, jedno; dva, dvije, tri, četiri* i brojevnim imenicama s nastavcima *-orica* i *-ojica*)
3. eksplicitno poučavanje teže predvidljivih sročnosnih obrazaca iste vrste (sročnost s brojevima *pet* i više, sročnost s količinskim prilozima *puno, malo, još, više, dosta...*, sročnost s brojevnim imenicama koje završavaju nastavcima *-oje* i *-ero* te sročnost s brojevnim imenicama koje završavaju na *-ak* i *-injak*)
4. eksplicitno poučavanje ostalih teže predvidljivih sročnosnih obrazaca (sročnost više subjekata različita roda s predikatom, sročnost hibridnih imenica i imenica kolebljiva roda u jednini i množini, po potrebi i drugo).

5. Rasprava

Progresija koja se sastoji od navedena četiri koraka i koja je utemeljena na podjeli sročnosnih obrazaca na predvidljive i teže predvidljive u skladu je s općim didaktičkim *principom sistematičnosti i postupnosti* (Poljak 1991: 19–20) te s pripadajućim načelima *od bližeg prema daljem, od jednostavnijega prema složenijemu i od lakšeg prema težem*. Glavna je vrijednost te progresije poučavanja grupiranje više tipova teže predvidljivih sročnosnih obrazaca i njihovo zajedničko poučavanje kao jednoga obrasca – time se bitno pojednostavnjuje poučavanje, a pretpostavlja se da bi se i ovladavanje učinilo učinkovitijim jer se poučavanje temelji na isticanju sličnosti sročnosnih obrazaca koji su se u dosad objavljenim priručnicima i udžbenicima poučavali svaki posebno, no tu je pretpostavku potrebno tek potvrditi eksperimentalnim istraživanjima. Grupiranjem po sličnosti smanjuje se broj obrazaca koji se poučavaju, čime se poučavanje čini sustavnijim i jednostavnijim. U dosad objavljenim udžbenicima za hrvatski kao ini jezik⁹ sročnost se poučava po vrstama riječi koje okidaju određenu vrstu sročnosti (brojevi, brojeвне imenice, brojevni pridjevi...), čime se ističe složenost i razvedenost sročnosnoga sustava u hrvatskome jeziku. Moguće je pretpostaviti da je tako razveden sustav te naizmjenično obrađivanje i uvježbavanje različitih sročnosnih obrazaca razlog što učenici HIJ-a sročnost u hrvatskome jeziku često kvalificiraju teško ovladivom. Za razliku od toga poučavanje utemeljeno na grupiranju sročnosnih vrsta na predvidljive i teže predvidljive, pri čemu se unutar teže predvidljivih vrsta grupiraju isti modeli, ima potencijal pojednostavniti i usustaviti poučavanje

⁹ Obrađeni udžbenici navedeni su u 6. fusnoti.

sročnosti. Pretpostavku o njegovoj učinkovitosti treba provjeriti eksperimentalnim istraživanjem, a ako se takvo poučavanje pokaže učinkovitijim, treba ga primijeniti u budućim udžbenicima i drugim glotodidaktičkim resursima.

Uz navedene sročnosne obrazace predmet poučavanja može biti i sročnost brojevnih pridjeva (*Jedne naočale su jake. Jedna vrata su otvorena.*) koja se obrađuje u udžbeniku *Razgovarajte s nama!* za razine B2 i C1 (Udier i Gulešić Machata 2017: 247). Ako se poučavatelji odluče poučavati i tu vrstu sročnosti, a to je moguće na visokim stupnjevima jezične kompetencije (no nije i nužno budući da je riječ o ne pretjerano frekventnoj jezičnoj pojavi), mogu je u poučavanju priključiti ostalim predvidljivim aliteracijskim sročnosnim obrascima budući da, premda je znatno manje frekventna, strukturno ipak pripada njima (*Jedna djevojčica je došla. Jedna vrata su otvorena.*).

Među svim vrstama sročnosti koje postoje u hrvatskom jeziku sročnost imenica kolebljiva roda svakako predstavlja poseban izazov u nastavi HIJ-a jer poučavatelji nemaju odgovarajući oslonac u kroatističkoj jezikoslovnoj literaturi. Prigodom njihova poučavanja svakako treba naglasiti kako se u različitim rječnicima i priručnicima hrvatskoga jezika mogu naći različite informacije o rodu pojedinih imenica čiji se rod smatra kolebljivim (to su informacije o tome mogu li se te imenice odnositi samo na osobe muškoga spola ili i na osobe ženskoga spola) koji onda okidaju različite sročnosne obrasce. Bez obzira na to kako se sročnost imenica kolebljiva roda obradi i što se nauči na nastavi HIJ-a, učenici u kontaktu s hrvatskim jezikom i u govoru i pismu mogu pronaći potvrde za sročnosti drugačije od onih koje su učili na nastavi jer je riječ o dijelu hrvatske gramatike koji nije dokraja dosljedno opisan u rječnicima i priručnicima, a na tu činjenicu učenike svakako treba upozoriti.

6. Zaključak

Ovladavanje sročnošću u HIJ-u izrazito je zahtjevno za učenike, što ga čini velikim izazovom i za poučavatelje. Zbog toga je potrebno neprestano razvijati nove pristupe poučavanju sročnosti kako bi se ovladavanje učinilo lakšim i učinkovitijim. S tim je ciljem u ovom radu načinjena nova podjela sročnosnih obrazaca koji se poučavaju u nastavi HIJ-a na: (1) predvidljive ili aliteracijske u kojima se nastavci riječi u sintagmi i rečenici podudaraju (*Mala djevojčica je pjevala.*) i u kojima se nastavci ostalih riječi ravnaју po nastavku imenice te (2) teže predvidljive ili nealiteracijske kod kojih nema podudarnosti između nastavka imenice i ostalih riječi u sintagmi i rečenici te je predloženo poučavanje sročnosti utemeljeno na toj podjeli, kao i na grupiranju teže predvidljivih obrazaca u skupine po sličnosti. Pretpostavlja se da će takva podjela i poučavanje utemeljeno na njoj učiniti poučavanje sročnosti u nastavi HIJ-a sustavnijim i jednostavnijim, ali tu je pretpostavku potrebno ispitati kako bi se potvrdila ili opovrgnula. Dakle korisnost i učinkovitost poučavanja sročnosti u HIJ-u utemeljenoj na grupiranju sročnosnih obrazaca na predvidljive i teže predvidljive te grupiranja teže predvidljivih u skupine po sličnosti, potrebno je provjeriti eksperimentalnim istraživanjem koje bi pokazalo je li takvo poučavanje zaista učinkovitije

od modela poučavanja koji je prisutan u dosad objavljenim udžbenicima HIJ-a. Ako se pokaže učinkovitijim, bit će ga korisno uvrstiti u buduće udžbenike i druge resurse za učenje hrvatskoga kao inoga jezika.

Literatura

- Babić, Stjepan. 1998. *Sročnost u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Barac-Kostrenčić, Višnja, Miljenko Kovačiček, Sonja Lovasić i Dobrila Vignjević. 1999. *Učimo hrvatski*. Zagreb: Centar za strane jezike i Školska knjiga.
- Barešić, Jasna. 1995. *Dobro došli 1. Udžbenik i rječnik*. Zagreb: Sova – škola za strane jezike Zagreb.
- Barešić, Jasna. 2001. *Dobro došli 2. Udžbenik s rječnikom*. Zagreb: Sova – škola za strane jezike.
- Barić, Eugenija, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević i Marija Znika. 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Čilaš-Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata, Dinka Pasini i Sanda Lucija Udier. 2018. *Hrvatski za početnike 1, Udžbenik i rječnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2015. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za razinu B2*. Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2020. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike*. Zagreb: FF press.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier. 2016. *Razgovarajte s nama! Vježbenica, gramatika i fonetika hrvatskog jezika za više početnike*. Zagreb: FF press.
- Grgić, Ana i Milvia Gulešić Machata. 2015. „Brojna pitanja o brojevima: brojevnje riječi i razine prema ZEROJ-u.“ U: *Višejezičnost kao predmet multidisciplinarnih istraživanja*, uredile Udier, Sanda Lucija i Kristina Cergol Kovačević, 3–16. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku i Srednja Europa.
- Gulešić Machata, Milvia i Grgić, Ana. 2013. „Zašto je pet puno više od četiri? O opisu brojevnih riječi u hrvatskome kao inom jeziku.“ *Lahor* 1, 15, 91–104.
- Cvitanušić Tvico, Jelena i Milvia Gulešić Machata. 2012. „Opis brojevnih imenica u hrvatskome kao inom jeziku.“ *Lahor* 2, 14, 183–203.
- Gulešić Machata, Milvia. 2012. *Rod u inojezičnom hrvatskom: lingvistički i psiholingvistički pristup*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bošnjak Botica, Tomislava i Milvia Gulešić Machata. 2007. „Rod imenica na -a za osobe muškoga spola.“ *Lahor* 4, 2, 170–189.
- Marković, Ivan. 2010. *Uvod u pridjev*. Zagreb: Disput.
- Pišковиć, Tatjana. 2011. *Gramatika roda*. Zagreb: Disput.
- Plungjan, Vladimir Aleksandrovič. 2016. *Opća morfologija i gramatička semantika: uvod u problematiku*. Zagreb: Srednja Europa.
- Poljak, Vladimir. 1991. *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.

- Raguž, Dragutin. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Silić, Josip i Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Udier, Sanda Lucija i Milvia Gulešić Machata. 2017. *Razgovarajte s nama! Gramatika i pravopis hrvatskoga jezika s vježbama za razine B2 i C1*. Zagreb: FF press.
- Udier, Sanda Lucija. 2013. „Gramatička kompetencija.“ U: *Hrvatski B1 : Opisni okvir referentne razine B1*, uredile: Grgić, Ana, Milvia Gulešić Machata i Iva Nazalević Čučević, 157–175. Zagreb: FF press.
- Udier, Sanda Lucija. 2015. „Gramatička kompetencija“ U: *Hrvatski B2 : Opisni okvir referentne razine B2*, uredile: Gulešić Machata, Milvia i Ana Grgić, 247–273. Zagreb: FF press.
- Udier, Sanda Lucija. 2017. „Gramatička kompetencija.“ U: *Hrvatski A2 : Opisni okvir referentne razine A2*, uredile Grgić, Ana i Milvia Gulešić Machata, 135–154. Zagreb: FF press.
- Vijeće Europe. 2005. *Zajednički europski referentni okvir za jezike*. Zagreb: Školska knjiga i Vijeće Europe.

Toward a more effective way of teaching agreement in the classroom for Croatian as a second and foreign language

Teaching agreement is one of the biggest challenges in Croatian as a second and foreign language instruction for teachers and students. It is a very complex and expansive system that is difficult to master. In the currently published textbooks for Croatian as a second and foreign language, certain types of agreement were covered based on the words that triggered them (numerals, numerical nouns, numerical adjectives, etc.). However, the similarity of some agreement patterns was neglected. Such an extensive agreement system, along with alternately practicing different types of agreement is a possible reason why students of Croatian as a second and foreign language consider agreement so difficult to master. This paper will present a proposal for teaching agreement in Croatian as a second and foreign language. The division of agreement patterns into predictable (alliterative) and unpredictable (non-alliterative) groups, together with the grouping of unpredictable agreement patterns based on their similarity formed the basis of the proposal. This division and sort of teaching have the potential to simplify and systematize the teaching of agreement in the Croatian as a second and foreign language classroom and to make it easier to master.

Keywords: *teaching Croatian as a second language, agreement, gender*